

УСПІШНІСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМА ПРОГНОСТИЧНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Вікторія ГОРБУНОВА

Copyright © 2012

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. У дискусіях щодо аналізу успішності особистості у діяльності одним із ключових питань є можливість та обмеження *психологічного прогнозу*, пошуком пов'язаного із систематикою предикторів, попередній аналіз яких надавав би змогу передбачення того, чи вдасться людині досягти успіхів у сфері суспільного практикування.

Найактивніше розробляється проблематика професійної придатності та успішності особистості, зокрема аналізуються її передумови, прогностичні критерії, а водночас параметри професійного відбору та формування команд. Генеза критеріїв профвідбору детально обґрунтована І. Робертсоном і М. Смітом [59], які зауважують, що до 50-х років ХХ століття дослідники орієнтувалися переважно на один параметр – ефективне виконання діяльності, а у 80-ті до аналізу почали включати і прогностичні показники, одержані на основі вивчення особистісних якостей та експертних оцінок. У такий спосіб виокремилися два засадові напрямки аналізу професійної придатності, які Дж. Сендберг [60] диференціює за орієнтаціями на завдання (оцінка якості роботи, зокрема під час виконання реальних чи змодельованих виробничих завдань) і на працівника (вивчення професійно важливих знань, умінь, навичок та особистісних рис).

Аналізуючи процедури, що застосовуються в межах оцінки виконання роботи, А. Анастасі та С. Урбіна [3] вказують на певні обмеження, адже подібність між власне відбором і реальною діяльністю не може бути абсолютною, причому навіть у процесі випробувального терміну, коли людина поводить себе неприродно, усвідомлюючи ситуацію експертизи. Зважаючи на це та інші ризики, Дж. Санчес [61] застерігає від їх самостійного використання психоло-

гами у практиці профвідбору. К.О. Абульханова-Славська аналіз якості виконання окремих завдань діяльності взагалі не вважає власне психологічним шляхом вирішення проблеми, називаючи його “функціональним, технічним, управлінським” на противагу врахуванню “особливостей долучення суб’єкта до задачі (його мотивацію, ставлення тощо), що джерелять із потенційних можливостей суб’єкта” [1, с. 267]. Звичайно, діяльнісні компетенції не можуть бути зовсім викреслені із параметрів прогнозу успішності (піаніст, котрий не вміє грати на фортепіано, – нонсенс), але й справді, чи потрібен психолог у їх констатації, і чи свідчать вони про успішність, – радше про придатність до діяльності. Стосовно особистісних детермінант прогнозу ефективності у діяльності, то тут йдеться про аналіз загального та емоційного інтелекту, спеціальних здібностей, власне особистісних рис-якостей (наприклад, за схемою великої п’ятірки або 16-ти факторів), інтегративності, лояльності тощо.

Значну прогностичну валідність мають тести загального інтелекту, що визначають переважно особливості абстрактного мислення (К. Марпі [54], Ф. Шмідт, Дж. Хантер [62]). Більшу валідність, за оцінкою А. Анастасі та Р. Урбіни [3], згадані інструменти демонструють стосовно тих діяльностей, які вимагають постійного прийняття рішень та обробки складної інформації. Попри кореляцію між академічним інтелектом та рівнем освіти, аналіз загальних здібностей є показовішим через усереднення кореляційних даних та наявності інших шляхів розвитку інтелекту поза межами спеціально організованого навчання. Щодо вивчення спеціальних здібностей, як-от художніх чи музичних, та навичок (перцептивних, мускульних, моторних тощо), то задовільна критеріальна валідність наявна лише у ситуації вузько-

спеціалізованої роботи, успішне виконання якої утруднюється чи унеможлиблюється без її належного здійснення (А. Анастасі, Р. Урбіна [3]; Дж. Хоган [46], Е. Флешман, М. Рейлі [45]).

Важливими у рефлексії обмежень такого аналізу є результати аналітичних досліджень К.М. Гуревича [11], за якими тестування інтелекту та спеціальних здібностей свідчить лише про їх наявний рівень, а не вказує на потенції. Задля власне прогностичної мети дослідник пропонує вивчати індивідуально-психологічні особливості людини, зокрема специфіку ВНД. Аналіз психофізіологічних передумов придатності приводить К.М. Гуревича до розмежування двох типів професій – таких, що до снаги будь-кому, і тих, що становлять низку специфічних вимог до психофізіології фахівців. І хоча автор поділяє думку Б.М. Теплова [36] й враховує дані досліджень Є.О. Клімова, В.С. Мерліна [17] і В.Д. Небіліцина [28] про те, що за будь-якого типу нервової системи людина може мати значні досягнення у різних професіях, усе ж, посилячись на розвідки Л.О. Копитової [18], аргументує відмінність у легкості оволодіння та самовідчутті під час та після виконання діяльності особами з різним інтелектуальним потенціалом. Пізніше схожі дані отримані у процесі аналізу психофізіологічних предикторів інтелекту і О.В. Воробйовою [8].

З метою прогнозу професійної успішності вивчаються також соціальні аспекти інтелекту. Зокрема, розроблені інструменти для дослідження власне соціального, практичного та емоційного інтелекту. Якщо стосовно використання перших двох у практиці профвідбору відмічається помірна критеріальна валідність (Ф. Лівенс, Д. Чан [50]), то щодо емоційного вказується на відсутність значимих кореляцій із майбутньою продуктивністю в роботі (Е. О'Бойл з колегами [56], Ф. Ланді [49]). Критикується не лише доцільність пізнання емоційного інтелекту під час профвідбору, а й саме поняття (йдеться про надлишковість, відсутність зв'язку із власне інтелектом, значну ділянку перетину із особистісними якостями, щонайперше із нейротизмом та екстраверсією (Е. Лок [52], К. Петрідес, Р. Ріда, Ф. Коккінакі [58])).

Традиція визначення здібностей як складної системи індивідуально-психологічних особливостей, що охоплює повний набір характеристик, які у той чи інший спосіб сприяють виконанню діяльності (С.Л. Рубінштейн [33], Б.М. Теплов [36], К.К. Платонов [31]), роз-

ширює прогностичне поле успішності діяльного перетворення людиною світу, доповнюючи весь спектр особистісних характеристик, аналіз яких сьогодні є основою для прийняття нею рішень на предмет прийому на роботу. Його критеріальна валідність насамперед пов'язана із специфікою вимог конкретної діяльності. Так, аналізуючи прогностичність однієї з найстабільніших та унікальних моделей особистості (“великої п'ятірки”), Р. Хоган [47] окреслює сферу придатності кожного із факторів. Зокрема, “емоційна стабільність” є показовою для діяльностей із значним психічним напруженням, як то швидка медична допомога чи пілотування літака, а “приятність” – для діяльностей, котрі базуються на контактах із людьми. Як універсальний та істотний предиктор продуктивності будь-яких діянь, хоча й дещо суперечливий стосовно своїх змістових конотацій, описують фактор “свідомість” (М. Баррік, М. Маунт [40], Ж. Ловінгер [51]). Основна заувага щодо меж прогностичності цього фактору пов'язана саме із його операціоналізацією, про що пишуть у своєму огляді Л. Хуг та Ф. Освальд [48]. Дослідники доводять, що якщо розуміти цей фактор, за Р. Хоганом, а саме як “дотримання норм та соціальну прийнятність”, то тоді його не можна використовувати задля прогнозу продуктивності у діяльностях, які вимагають креативності та впровадження інновацій.

Значного поширення набули й *тести чесності* (інтегративності), що вимірюють схильність до протиправних дій, зловживання алкоголем чи наркотиками, а також здатність приймати організаційні норми та цінності. За результатами одного з найповніших метааналізів, здійсненого Д. Уанс із колегами [57], аналіз інтегративності є валідним щодо прогнозу поведінки, яка шкодить виконанню роботи. М. Ніколов та С. Занев [55] вказують на подібність інтегративності та фактору “свідомість” із п'ятифакторної моделі особистості, зауважуючи на його значній прогностичності. Стосовно критики інструментів, які вимірюють інтегративність, то тут йдеться про соціальну бажаність та ризику “натаскування на правильні відповіді” (Дж. Еліджер, С. Лілієнфелд, К. Мітчел [39]).

Окрім згаданих параметрів, задля прогнозу ефективності діяльності науковцями вивчаються лідерські потенції, самооцінка, мотивація досягнень, схильність до ризику, локус контролю та ін. Таке розмаїття особистих передумов названої успішності, обмеження щодо

діапазону придатності більшості з них, ризики соціальної бажаності під час діагностики, – все це призводить до усвідомлення складності, тривалості, методичної переважаності, а почасти й методологічної несумісності інструментів такого прогностичного аналізу.

Мета статті: психологічне усвідомлення прогностичних універсалій успішності особистості у діяльності на тлі теоретичної реконструкції вищеокресленої проблеми. **Основні завдання** – аналіз поглядів на першопричини успішності особистості у діяльному перетворенні світу та пошук аргументацій їх емпіричної верифікації.

Виділення дискусійних частин проблеми та виклад основного матеріалу дослідження.

Актуальність пошуку первинних характеристик, розуміння яких давало б змогу прогнозувати не лише придатність особи до тієї чи іншої діяльності, а й успішність у її процесному здійсненні, вимагає вивчення того, як поведінка передбачається нею у випадку морально-етичних дилем, кризових та інших ситуацій, пов'язаних із потребою приймати складні невідкладні рішення. Так, І. Робертсон та М. Сміт [59] пишуть про важливість пошуку вихідного фактору “g” за аналогією до спірменовського, вважаючи, що його віднайдення могло б полегшити процедури аналізу та прогнозу успішності в діяльності. Далі вони зауважують, що Дж. Хантер, Ф. Шмідт, Дж. Раченбергер та М. Жане у роботі “Інтелект, мотивація і продуктивність у роботі” доводять, що такими факторами є подані у назві загальні інтелектуальні здібності та певні особливості свідомості, зокрема сумлінність та інтегративність, які перебувають у підґрунті продуктивної мотивації діяльності. Також М. Сміт [63] аргументує існування універсального прогностичного поля, до якого долучає когнітивні здібності, життєву енергію (фізичні ресурси і сила мотивації) та значущість діяльності для конкретної людини (її місце у життєвому просторі).

Пошук факторів, що є визначальними для прогнозування успішності процесу і результатів діяльності, – одне із ключових завдань концепцій та моделей, розроблених у річищі діяльнісного, суб'єктно-діяльнісного та власне суб'єктного підходів до обґрунтування природи і закономірностей розвитку психічних

явищ. Засадничою тут є методологія зв'язку свідомості та діяльності, що відштовхується від ідей про знакове опосередкування людської практики Л.С. Виготського [9] та принципу єдності свідомості і діяльності С.Л. Рубінштейна [32] до концепцій образу світу О.М. Леонтьєва [19] і внутрішнього світу Б.Г. Ананьєва [2]*. Скажімо, Б. Ф. Ломов [23], формулюючи ключове завдання психології у вивченні діяльності, зауважує, що насамперед це визначення ролі та місця процесів суб'єктивного відображення дійсності, їх впливу на ефективність і якість діяльності. На тому, що аналіз свідомості, зокрема, її мотиваційних, ціннісно-смыслових складових, є шляхом до прогнозування успішності в діяльності зустрічаємо у К.О. Абульханової-Славської: “Саме ціннісна відповідність, встановлена свідомістю, визначатиме згодом характер ставлення особистості до своєї діяльності, а за тим і спосіб розв'язання конкретних професійних завдань” [1, с. 316]. О.О. Бодальов із цього приводу пише, що від того, наскільки активно і продуктивно працює внутрішній світ людини, залежить глибина та об'єктивність оцінки результату діяльності, якого вона може досягти як особистість, як суб'єкт праці в кожний момент її життя” [6, с. 117]), а В.Е. Чудновський зауважує, що “структура смисложиттєвих орієнтацій істотно зумовлює високу успішність у різних сферах діяльності” [37, с. 9]).

Емпірична верифікація згаданих ідей та концептів здійснюється в низці досліджень, центрованих на успішності в діяльності та дотичних проблемах. Так, у процесі розробки проблеми сенсу життя В.Е. Чудновський [37; 38] посилається на дані, отримані К.А. Максимовою [24] і Т.В. Максимовою [25], вказуючи на значення ціннісно-смыслового ставлення особи до професії в контексті прогнозу майбутньої успішності/неуспішності вчителів, передусім на можливість долання певних, несприятливих педагогічній професії, особистісних якостей (за високої значущості професійних смислів) або, навпаки, посилення ризиків емоційного вигорання (за низької). Є.В. Кисельова [16], окрім аналізу місця ціннісно-смыслового ставлення до професії у ієрархії смисложиттєвих орієнтацій, здійснює спробу обґрунтування його взаємозв'язків з іншими сферами життя, що приводить її до висновку,

* Незважаючи на певні світоглядно-методологічні відмінності між науковими школами С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонтьєва та Б.Г. Ананьєва, згадані ідеї стали відправними для розвитку багатьох проблем, у тому числі й успішності особистості в діяльності.

що успішність у діяльності, спираючись на професійні смисли, залежить від “підкріпленості однієї сфери іншою”, тобто від наявності ціннісно-смилових взаємозв’язків. Останнє узагальнення підтверджено нашими дослідженнями: у результаті аналізу рушіїв особистісного зростання обдарованої особистості виокремлені так звані “інтегративні, транситуаційні смисли”, що високозначимі для багатьох діяльностей у житті досліджуваного й артикують його життєвий простір, поєднуючи особисту та творчу сфери [10].

На потребі ґрунтового диференційного аналізу смисложиттєвої цінності діяльності наголошує Д.М. Завалішина [13; 14], пишучи про врахування відмінностей у змісті ціннісно-емоційного занурення особи у працю, про рефлексію її власних функцій і перспективних цілей, про способи співвіднесення останніх із напрямком життєдіяльності в цілому. Посилаючись на дослідження Л.Г. Перетятко [30] та В.Ф. Серенкової [35], виконаних у межах концепції суб’єктивної картини життєвого шляху О.О. Кроніка, авторка вказує, що суб’єктивність, головню в розумінні стійкої спрямованості на самореалізацію у професії, діагностується через професійно-подієву насиченість уявлень про майбутнє та про щільність міжподієвих зв’язків у суб’єктивній картині життєвого шляху особистості.

Зміст свідомості, суб’єктивна значущість цінностей і смислів, їх взаємозв’язки, ієрархічність, формовияву у різних сферах життя особи, зв’язки із значимими для неї подіями пояснюються концептами та епістемами імпліцитних теорій. Кореляції між такими теоріями та успішністю в діяльності продемонстровано в роботах К. Двек [42; 43] та її спільних дослідженнях із С. Чуї, Дж. Тонгом, Дж. Фу, К. Ердлі [41] та А. Елліотом [44]. Схожий матеріал подають автори, котрі працюють з урахуванням окресленої В.М. Дружиніним [12] суб’єктивної парадигми аналізу здібностей (В.Г. Безрогов, Г.В. Іванченко, М.Ю. Казарян [5], М.Ю. Казарян [15], О.Г. Пархоменко [29]).

Розробка проблеми смислової регуляції діяльності, що започаткована у працях О.Г. Асмолова [4], Б.С. Братуся [7], здійснена Д.О. Леонтьєвим [20] у межах проблематики психології смислу. Базуючись на результатах власних розвідок, а також на аналізі даних, отриманих іншими вченими, дослідник вказує, що успішність у діяльності корелює із низкою ціннісно-смилових за своєю природою феноменів, зокрема особистісним потенціалом (Д.О. Леонтьєв,

А.Ж. Аверіна, Л.А. Александрова, І.О. Васильєв та ін. [22]) і життєстійкістю (С. Мадді, Р. Харвей, Д. Хосхаба, М. Персіко та ін. [53], Д.О. Леонтьєв, О.І. Рассказова [21]).

Провідна роль ціннісної регуляції у поведінці та діяльності людини і визначальна функція ціннісно-мотиваційної готовності у прогнозі їх успішності обстоюються в дослідженнях, які проведені під керівництвом та власне О.Л. Музиною [26; 27; 34]. Одна із базових ідей авторської концепції центрується на суб’єктно-ціннісному аналізі розвитку творчої особистості і сутнісно полягає в існуванні суб’єктних цінностей як внутрішніх, сформованих у процесі добування життєвого досвіду регуляторів діяльності людини.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

1. Ґрунтовний аналіз змісту свідомості (установок, мотивів, смислів, цінностей, смисло-життєвих орієнтацій, ціннісно-смилових ставлень тощо), їх ієрархії та взаємозв’язків її складових, що реалізуються у структурно-змістових феноменах (картина/образ світу, імпліцитна теорія, смисл життя, особистісний потенціал, життєстійкість, ціннісна/смилова регуляція тощо) дає підстави констатувати, що названі концепти є продуктивним шляхом психологічного прогнозу успішності в діяльності.

2. Перспективним у подальшій розробці проблеми особистісних предикторів успішності в діяльності видається психологічний аналіз ціннісно-смилової свідомості особистості, зокрема структурно-змістова реконструкція тих феноменів, які перебувають у підґрунті нарації “бачити себе в діяльності”.

3. Як першоджерело ціннісно-смилових параметрів, що спричиняють регуляцію діяльності, відображують стратегії, потреби та очікування від діяльності, визначають її місце у системі життєвих пріоритетів, доречно розглядати імпліцитні теорії діяльності, реконструйовані із максимальним збереженням своєї структурно-змістової автентичності.

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности: [монография] / Ксения Александровна Абульханова-Славская; отв. ред. В.А. Лекторский; АН СССР, Ин-т психологии. - М.: Наука, 1980. - 336 с.

2. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Борис Герасимович Ананьев. - М.: Наука, 2000. - 350 с.

3. Анастази А. Психологическое тестирование / А. Анастази, С. Урбина; [пер. с англ. и общ. науч. ред. А. А. Алексеева]. - 7-е изд., междунар. - СПб. [и др.] :

Питер, 2001. – 686 с.

4. *Асмолов А.Г.* По ту сторону сознания: методологические проблемы неклассической психологии / Александр Асмолов. – М. : Смысл, 2002. – 479 с.

5. *Безрогов В.Г.* Имплитные концепции творческой личности и профессионализма / В.Г. Безрогов, Г.В. Иванченко, М.Ю. Казарян // Вестник Университета РАО. – 2005. – №3. – С. 89-107.

6. *Бодалёв А.А.* Как становятся великими или выдающимися? / А.А. Бодалёв, Л.А. Рудкевич. – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2003. – 285 с.

7. *Братусь Б.С.* Аномалии личности : [монография] / Борис Сергеевич Братусь. – М. : Мысль, 1988. – 304 с.

8. *Воробьева Е.В.* Интеллект и мотивация достижения: психофизиологические и психогенетические предикторы : дисс. на соискание учен. степени докт. психол. наук : спец. 19.00.02 “Психофизиология” / Воробьева Елена Викторовна ; Ростовский гос. университет. – Ростов-на-Дону, 2007. – 386 с.

9. *Выготский Л.С.* Психология / Лев Семенович Выготский. – М. : Апрель-пресс : ЭКСМО-пресс, 2000. – 1006 с.

10. *Горбунова В.В.* Рефлексивна процедура дослідження здібностей обдарованої особистості: аналіз окремого випадку / В.В. Горбунова // Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару “Структура особистості обдарованої дитини у віковому вимірі”. – К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2010. – С. 68-72.

11. *Гуревич К.М.* Проблемы дифференциальной психологии : Избр. психол. тр. / Константин Маркович Гуревич. – М. : Ин-т практ. психологии; Воронеж : МОДЭК, 1998. – 378 с.

12. *Дружинин В.Н.* Психология общих способностей : [монография] / В.Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2000. – 359 с.

13. *Завалишина Д.Н.* Динамика ценностно-смыслового отношения субъекта к профессиональной деятельности / Динара Николаевна Завалишина // Психологические, философские и религиозные аспекты смысла жизни. – М., 2001. – С. 193–203.

14. *Завалишина Д.Н.* Методологический аспект смысложизненной ценности профессионального труда / Д.Н. Завалишина // Смысл жизни и акме: 10 лет поиска : материалы VIII - X симп. : [в 2 ч.] / под ред. А.А. Бодалёва [и др.]. – М. : Смысл, 2004. – Ч. 1. – С. 224–229.

15. *Казарян М.Ю.* Представления о творческой личности и профессионале в юношеском возрасте : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.13 “Психология развития, акмеология” / Мария Юрьевна Казарян; Ин-т психологии РАН. – М., 2009. – 23 с.

16. *Киселева Е.В.* Проблема ценностно-смыслового отношения учителя к педагогической профессии / Е.В. Киселева // Смысл жизни и акме: 10 лет поиска : материалы VIII - X симп. : [в 2 ч.] / под ред. А.А. Бодалёва [и др.]. – М. : Смысл, 2004. – Ч. 1. – С. 224–229.

17. *Климов Е.А.* Индивидуальный стиль труда в зависимости от свойств общего типа нервной системы и направленности личности / Е.А. Климов, В.С. Мерлин // Проблемы психологического развития и социальной психологии : XVIII Междунар. психол. конгресс : тезисы сообщений. – М., 1966. – С. 234 – 247.

18. *Копытова Л.А.* Проявление типологических свойств нервной системы в трудовой деятельности наладчиков в ситуациях простоев станков / Л.А. Копытова // Вопросы психологии. – 1963. – № 4. – С. 20–23.

19. *Леонтьев А.Н.* Образ мира / Алексей Николаевич Леонтьев // Леонтьев А.Н. Избранные психологические

произведения. – М. : Педагогика, 1983. – С. 251–261.

20. *Леонтьев Д.А.* Психология смысла. Природа, строение и динамика смысловой реальности / Дмитрий Алексеевич Леонтьев. – 2, испр. изд. – М. : Смысл, 2003. – 487 с.

21. *Леонтьев Д.А.* Тест жизнестойкости : [методическое руководство по новой методике психологической диагностики личности с широкой областью применения] / Д.А. Леонтьев, Е.И. Рассказова. – М. : Смысл, 2006. – 58 с.

22. *Личностный потенциал. Структура и диагностика [Текст] : [монография / А.Ж. Аверина, Л.А. Александрова, И.А. Васильев и др.] ; ред. Д.А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2011. – 679 с.*

23. *Ломов Б.Ф.* Методологические и теоретические проблемы психологии [монография] / Борис Федорович Ломов. – М. : Наука, 1999. – 349 с.

24. *Максимова Е.А.* Профессиональное творчество и профессиональный смысл жизни учителя (опыт экспериментального исследования) / Екатерина Анатольевна Максимова // Мир психологии. – 2001. – №2. – С. 149–154.

25. *Максимова Т.В.* Смысл жизни и индивидуальный стиль педагогической деятельности / Татьяна Владимировна Максимова // Мир психологии. – 2001. – № 2. – С. 114–118.

26. *Музыка О.Л.* Суб'єктно-ціннісний аналіз розвитку творчо обдарованої особистості: термінологічний аспект / Олександр Леонідович Музыка // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки ; Спецвипуск. – Ів.-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2008. – С. 59–64.

27. *Музыка О.* Структура ціннісної регуляції особистісного розвитку випускників ВНЗ у процесі професійної переорієнтації / О.Л. Музыка, І.М. Тичина // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості [зб. наукових праць / за ред. В.О. Моляко]. – Т. 12. – Вип. 7. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009. – С. 202–209.

28. *Небылицын В.Д.* Основные свойства нервной системы человека / Владимир Дмитриевич Небылицын. – М. : Просвещение, 1966. – 382 с.

29. *Пархоменко О.Г.* Имплитные теории интеллекта студентов педагогического университета : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 “Общая психология, психология личности, история психологии” / Ольга Геннадьевна Пархоменко ; Рос. пед. ун-т. – Санкт-Петербург, 1998. – 18 с.

30. *Перетяцько Л.Г.* Профессиональное призвание личности (психолого-биографический аспект) : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01. “Общая психология, психология личности, история психологии” / Л.Г. Перетяцько; Институт психологии РАН. – М., 1991. – 22 с.

31. *Платонов К.К.* Проблемы способностей: [научное издание] / Константин Константинович Платонов. – М. : Наука, 1972. – 312 с.

32. *Рубинштейн С.Л.* Бытие и сознание. Человек и мир / Сергей Леонидович Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2003. – 508 с.

33. *Рубинштейн С.Л.* Принципы и пути развития психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – М. : Издательство Академии наук СССР, 1959. – 354 с.

34. *Савиченко О.М.* Ціннісно-мотиваційна регуляція розвитку спортивних здібностей у юнацькому віці: дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Вікова та педагогічна психологія” / Ольга Михайлівна Савиченко ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. –

Житомир, 2009. – 259 с.

35. *Серенкова В.Ф.* Типологические особенности планирования личностного времени : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01. “Общая психология, психология личности, история психологии” / Валентина Федоровна Серенкова ; Институт психологии РАН. – М., 1991. – 20 с.

36. *Теплов Б.М.* Проблемы индивидуальных различий: [избранные работы] / Борис Михайлович Теплов. – М.: Изд-во Академии пед. наук РСФСР, 1961. – 536 с.

37. *Чудновский В.Э.* Проблема оптимального смысла жизни / В.Э. Чудновский // Смысл жизни и акме: 10 лет поиска : материалы VIII - X симп. : [в 2 ч.] / под ред. А.А. Бодалева [и др.]. – М. : Смысл, 2004. – Ч. 1. – С. 224–229.

38. *Чудновский В.Э.* Роль смысложизненных ориентаций и акме в профессиональной деятельности (опыт теоретико-экспериментального исследования) / В.Э. Чудновский, А.А. Бодалев, Г.А. Вайзер и др. // Психологический журнал. – 2004. – Т. 25, № 1. – С. 15–24.

39. *Alliger G.M.* The susceptibility of overt and covert integrity tests to coaching and faking / George M. Alliger, Scott O. Lilienfeld, Krystin E. Mitchell // Psychological Science. – 1996. – Vol. 7. – P. 32–39.

40. *Barrick M.R.* Autonomy as a moderator of the relationships between the Big Five personality dimensions and job performance / Murray R. Barrick, Michael K. Mount // Journal of Applied Psychology. – 1993. – Vol. 78. – P. 111–118.

41. *Chiu C.Y.* Implicit theories and conceptions of morality / Chi-yue Chiu, Carol S. Dweck, Jennifer Yuk-yue Tong, Jeanne Ho-ying Fu // Journal of Personality and Social Psychology. – 1997. – Vol. 73. – P. 923–940.

42. *Dweck C.S.* Implicit theories as organizers of goals and behavior / Carol S. Dweck // The psychology of action: The relation of cognition and motivation to behavior [P. Gollwitzer & J. A. Bargh (Eds.)]. – NY : Guilford, 1996. – P. 69–90.

43. *Dweck C.S.* Self-theories: Their role in motivation, personality, and development / Carol S. Dweck. – Philadelphia : Psychology Press, 1999. – 195 p.

44. *Elliot A.J.* Goals: An approach to motivation and achievement / Andrew J. Elliot, Carol S. Dweck // Journal of Personality and Social Psychology. – 1988. – Vol. 54. – P. 5–12.

45. *Fleishman E. A.* Handbook of human abilities: Definitions, measurements, and job task requirements / Edwin A. Fleishman, Maureen E. Reilly. – Palo Alto, CA : Consulting Psychologists Press, 1992. – 132 p.

46. *Hogan J.C.* Physical abilities / Joyce C. Hogan // Handbook of industrial and organizational psychology [M. D. Dunnette & L. M. Hough (Eds.)]. – Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1992. – Vol. 2. – P. 753–831.

47. *Hogan R.T.* (1991). Personality and personality measurement / Robert T. Hogan // Handbook of industrial and organizational psychology [M. D. Dunnette & L. M. Hough (Eds.)]. – Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1991. – Vol. 2. – P. 873–919.

48. *Hough L.M.* Personnel selection: Looking toward the future-remembering the past / Leaetta M. Hough, Frederick L. Oswald // Annual Review of Psychology, Vol. 57. – P. 631–664.

49. *Landy F.J.* Some historical and scientific issues related to research on emotional intelligence / Frank J. Landy // Journal of Organizational Behavior. – 2005. – Vol. 26. – P. 411–424.

50. *Lievens F.* Practical Intelligence, Emotional Intelligence, and Social Intelligence / Filip Lievens, David Chan // Handbook of Employee Selection [editors, James L. Farr, Nancy T. Tippins]. – New York : Routledge, 2010. – P. 339–359.

51. *Loevinger J.* Has psychology lost its conscience? / Jane Loevinger // Journal of Personality Assessment. – 1994. – Vol. 62. – P. 2–8.

52. *Locke E.A.* Why emotional intelligence is an invalid concept? / Edwin A. Locke // Journal of Organizational Behavior. – 2005. – Vol. 26. – P. 425–431.

53. *Maddi S.* The Personality Construct of Hardiness III: Relationships with Repression, Innovativeness, Authoritarianism and Performance / Salvatore R. Maddi, Richard H. Harvey, Deborah M. Khoshaba, John L. Lu, Michele Persico, Marnie Brow // Journal of Personality. – 2006. – Vol. 74 (32). – P. 575–598.

54. *Murphy K.R.* Is the relationship between cognitive ability and job performance stable over time? / Kevin R. Murphy // Human Performance. – 1989. – Vol. 2. – P. 183–200.

55. *Nikolov N.* HCS Integrity Check Manual / Nikolay Nikolov, Svetoslav Zanev. Sofia : OS Bulgaria. – 48 p.

56. *O’Boyle E.H.* The relation between emotional intelligence and job performance: A meta-analysis / Ernest H. O’Boyle Jr., Ronald H. Humphrey, Jeffrey M. Pollack, Thomas H. Hawver, Paul A. Story // Journal of Organizational Behavior. – 2011. – Vol. 32. – P. 788–818.

57. *Ones D.* Meta-analysis of integrity test validities: findings and implication for personnel selection and theories of job performance / Deniz S. Ones, Vish C. Viswesvaran, Frank Schmidt // Journal of Applied Psychology. – 1993. – Vol. 78(4). – P. 679–703.

58. *Petrides K.V.* The location of trait emotional intelligence in personality factor space / K. V. Petrides, Ria Pita, Flora Kokkinaki // British Journal of Psychology. – 2007. – Vol. 98. – P. 273–289.

59. *Robertson I.T.* Personnel selection / Ivan T. Robertson, Mike Smith // Journal of Occupational and Organizational Psychology. – 2001. – Vol. 74. – pp. 441–472.

60. *Sandberg J.* Understanding human competence at work: an interpretative approach / Jorgen Sandberg // Academy of Management Journal. – 2000. – Vol. 43. – P. 9–25.

61. *Sanchez J. L.* Adapting work analysis to a fast-paced and electronic business world / Juan I. Sanchez // International Journal of Selection and Assessment. – 2000. – Vol. 8. – P. 207–215.

62. *Schmidt F.L.* The validity and utility of selection methods in personnel psychology: Practical and theoretical implications of 85 years of research findings / Frank L. Schmidt, John E. Hunter // Psychological Bulletin. – 1998. – Vol. 124(2). – P. 262–274.

63. *Smith M.* A theory of the validity of predictors in selection / Mike Smith // Journal of Occupational and Organizational Psychology. – 1994. – Vol. 67. – P. 13–31.

АНОТАЦІЯ

Горбунова Вікторія Валеріївна.

Успішність у діяльності: проблема прогностичності психологічного аналізу.

Чому за умов психофізіологічної придатності, фахової кваліфікації, розвинутих когнітивних і спеціальних здібностей одна людина досягає успіху в діяльності, а інша, навпаки, ресурсно виснажується, втрачає мотивацію, а подекуди й відмовляється від праці? Пошук відповіді на це запитання, актуальне насамперед в суспільно-економічному контексті людського буття, здійснює і наукова психологія. У статті висвітлені прогностичності можливості та обмеження психологічного аналізу успішності особистості у діяльності. Доводиться продуктивність аналізу структурно-змістових феноменів свідомості, таких як картина/образ світу, імплі-

цитна теорія, смисл життя, особистісний потенціал, життєстійкість, ціннісна/смыслова регуляція.

Ключові слова: особистість, свідомість, діяльність, психологічний аналіз, прогностичні універсалії, ціннісно-смыслова сфера, структурно-змістові феномени свідомості.

АННОТАЦІЯ

Горбунова Виктория Валерьевна.

Успешность в деятельности: проблема прогностичности психологического анализа.

Почему при психофизиологической пригодности, высокой квалификации, развитых когнитивных и специальных способностях один человек достигает успеха в деятельности, а другой, наоборот, ресурсно истощается, теряет мотивацию, а зачастую и отказывается от деятельности? Поиском ответа на этот вопрос, актуальный прежде всего в социально-экономическом контексте человеческого бытия, занимается и научная психология. В статье освещены прогностические возможности и ограничения психологического анализа успешности в деятельности. Доказывается продуктивность анализа структурно-содержательных феноменов сознания, таких как картина/образ мира, имплицитная теория, смысл жизни, личностный потенциал, жизнестойкость, ценностная/смысловая регуляция.

Ключевые слова: личность, сознание, деятельность, психологический анализ, прогностические универсалии, ценностно-смысловая сфера, структурно-содержательные феномены сознания.

ANNOTATION

Horbunova Viktoriya.

Success in Activity: the Problem of Predictiveness of Psychological Analysis.

Why in the conditions of psycho-physiological ability, professional qualification, developed cognitive and special skills one person can achieve a success in his activity, while another one, on the contrary, is resourcefully exhausted, loses motivation, and sometimes gives up the work? Scientific psychology searches the answers to these questions. The article highlights the prognostic abilities and restrictions of psychological analysis of a person's success in his activity. The efficiency of the analysis of structural-content phenomena of consciousness, such as a picture/image of the world, implicit theory, sense of life, potential of a personality, viability, valuable/notional regulation, has been substantiated.

Key words: personality, consciousness, activity, psychological analysis, prognostic universals, valuable-notional sphere, structural-content phenomena of consciousness.

Надійшла до редакції 04.11.2011.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

В.П. Мельник

Філософія
Наука
Техніка

Мельник В.П.

Філософія. Наука. Техніка : Методолого-світоглядний аналіз / В.П. Мельник : монографія. — Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. — 592 с.

У монографії розглянуто філософські проблеми цивілізаційного поступу й охоплено достатньо широке коло питань, пов'язаних зі з'ясуванням особливостей та імперативів сучасного наукового пізнання. Відтворено філософський образ сучасної науки й техніки, методологічні та світоглядні особливості їхнього розвитку. Особливу увагу привернуто до визначальної системоутворювальної функції науково-технічної раціональності як парадигмального чинника становлення та розвитку сучасної техногенної цивілізації. Засобами філософської рефлексії розкрито соціокультурну й соціоантропологічну вимірність науки і техніки, проблеми і перспективи гуманізації науково-технічного розвитку.